

מתוך המבוא ל'האנאתמטה'

אנחנו, בחברה בת ימינו, רחוקים מאוד מאותם שלבים-תרבותיים שבהם נחשב המשורר במובהק – ומתוקף אומנותו אף יועד – לשומר, לזוכר, למגלמו, לקולו וכו', של המיתוס השייך לקבוצת משפחות מאוגדות, או לשבט, אומה, עם, כת. עם זאת, אפשר שיעלה בידנו לאבחן דבר מה קבוע ומתמיד בשירה, אם נתן דעתנו לפרט הבא: כל אימת שביקשו שליטים לכפות סדר חדש על אחת מן הקבוצות הללו – המצויה בשלב-תרבותי פרימיטיבי כזה או אחר – שומה היה עליהם להתחשב בהשפעת המשוררים, כמעוררי זיכרון אהוב, וכמגלמי אתוס העוין את כפיית הסדר החדש. בין אם המדיניות המאומצת היתה של דיכוי, או של חסות כלשהי, הרי שהכרה בסכנה אפשרית הנחתה את צעדיה בכל אחד מן המקרים. גם אם נניח לשיקולים הפוליטיים העשויים להוביל להכרה כזאת תחת נסיבות שכאלה, עדיין נוכל לזהות את אותו היסוד ה"מסוכן". השירה מאובחנת כ"מסוכנת" משום שהיא מעוררת ומזכירה, היא מעין אנמנסיס, רוצה לומר העלאה יעילה בזיכרון של דבר אהוב. במובן זה, לא מן הנמנע להתייחס אליה כאל "תעמולה", שכן כל ביטוי צורני אמיתי הוא שופר תעמולה של המציאות שממנה נולדו תכניו וצורותיו. נוסף על כך, יש לתת את הדעת להקשרים ולזיקות הרחוקים יותר שהצורות והתכנים האמורים עשויים לעורר. מבחינה מסוימת, 'ברברה אלן' תעמולתי בהרבה מאשר 'שלטי בריטניה'. ככל שהדבר אמיתי יותר, כך הוא סותר יותר את הפוליטיקה שלהם.

הבעיות העומדות בפני המשורר, כמשורר, בכל שלב תרבותי או התפתחותי-חברתי נתונים, ואין זה משנה מהי גישתו כלפי הבעיות הללו, ועל אף שהן נוגעות אך ורק לעניינים חמקמקים כמו ודאותה של מילה, הן עצמן אובייקטיביות, כגון: התפתחותו של מנוע הסילון, העובדה שודי זקני ויליאם שירת במלחמת קרים, שהעץ הנשקף מהחלון הוא במקרה

שיטה, שסקרים ארכיאולוגיים שינו כמה מדרכי ההיגוי של, למשל, מבקרי המקרא, שהרחבת סמכויות המדינה מאפיינת את התקופה שבה אנו חיים, או שאנלוגיה כלשהי להרחבה זו נישאת בפי סטודנטים הלומדים על תקופת הקיסר ואלנס או על זרם הוולנטיניזם בגנוסטיקה, ושל תוצאות זהות יש כנראה סיבות זהות.

המשורר נולד לתוך מצב היסטורי נתון ומכאן נובע שבעיותיו – כלומר, בעיותיו כמשורר – הן מה שניתן לכנות 'בעיות מצב'.

אם כתוצאה מהצטברות נסיבות כלשהי מכחולים משיער צובל, צבע לבן-אבן ונייר ציור חלק לצבעי מים, ייעלמו מהשוק, תמצא את עצמך, בהנחה שהיית צרכן של סחורות כאלה, בבעיית מצב מסוג מביך מאוד, אך גם בסיסית מאוד מבחינה חומרית. תהיה אשר תהיה נחמתך הפילוסופית, אין גישה מחשבתית שתחזיר לחדר העבודה שלך את הסחורות הנחוצות שהשוק חדל לספק. על כורחך תסבול מאי נוחות. תוצאת אי הנוחות הזאת עשויה להשיב נפש, היא עשויה לעורר בכך כושר המצאה שלא ציפית לו כלל וכלל. ובכן, בעיית המצב שאנו דנים בה כאן הנה אובייקטיבית מטבעה בה במידה, אלא שהיא רחוקה מאוד מלהשפיע על חומריו של סוג אחד בלבד של אמנים, היא משפיעה על האדם-האמן, ואינה מצמצמת את השפעתה לתחום שולי בודד, אלא מכריעה את כל כולו. אף על פי כן, כמו במקרה של צייר צבעי המים הסובל מאי נוחות, "אי הנוחות" של מצבנו עשויה להתגלות, במקרים מסוימים ועבור אנשים מסוימים, כ"משיבת נפש במיוחד". אכן, אין מחסור בעדויות המלמדות שכאלה הם פני הדברים. וכך עולה כי המצב הנוכחי מציג את קשייו המיוחדים לו מתוך ייחס לסימנים בכלל ולעצם מושג הסימן.

את מלוא מורכבותם של קשיים אלה חש בראש ובראשונה יוצר הסימנים, האמן, מפני שעבורו זוהי בעיה ממשית, יומיומית, מיידית. בדרך כזאת או אחרת, עליו ליצור סימנים תקפים; זוהי משימתו הייחודית.

למעשה, אחת מבעיותיו המרכזיות, אחד מהעניינים שבהם הוא נדרש לכושר שיפוטו ('מעלת האמנות במשפטה') נוגע לתוקפם ולזמינותם של

דימויו. ואלה בדיוק – התוקף והזמינות – מצטרפים לדבר המציב בפניו את בעייתו הגדולה ביותר, במצבו התרבותי הנתון.

אם משורר כותב "עץ", מהם הסיכויים שיעורר בכך את הצירוף עץ הצלב? אם התשובה היא "שום סיכוי", דומה כי יש להודות בהתרוששות מסדר מסוים. פירוש הדבר הוא שכבר לא ניתן לעשות שימוש בטוח במילה זו כאמצעי לעורר או להניע עולם שלם של משמעויות, המיוחד למיתוס של תרבות כלשהי ומכיל מושגים והוויות השייכים למין האנושי בכללו. תהיה זו חוסר התחשבות אמתית באמונתנו או אי-אמונתנו. והיא תמשיך להיות אמתית גם אם נחזיק בדעה שבהחלט הגיע הזמן לנתק את המילה 'עץ' מכל המיתוסים והמושגים הקשורים בה. האמנויות מתעבות כל קיצוץ או ריקון במשמעויות, כל גריעה ממוחלטות ההשתמעויות, כל אובדן גובה ועובי.

(מאנגלית: יהונתן דייץ)